

מפגש מס' 65

דף למנחה

ספר ירמיהו פרקים ל"ו - מ'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק ל"ו - כתיבת מגילת הנבואות ע"י ירמיהו וברוך בן נריה, ושריפתה ע"י יהויקים

פרק ל"ז - ירמיהו מושלך לבור בעקבות נבואתו שהמצור על ירושלים יתחדש והעיר תחרב

פרק ל"ח - ירמיהו מושלך לבור בעקבות הטפתו לכניעה לבבל, וניצל ע"י עבד מלך הכושי

פרק ל"ט - כיבוש ירושלים וחורבנה; בריחת צדקיהו ותפיסתו; שחרור ירמיהו

פרק מ' - ירמיהו בוחר להשאר בארץ עם גדליה ודלת העם; יוחנן בן קרח מזהיר את גדליה מפני נסיון רצח ע"י ישמעאל בן נתניה.

לימוד מעמיק

ירמיהו מול יהויקים וצדקיהו

בפרקים ל"ז-ל"ט אנו שומעים על ההתמודדות של ירמיהו עם שני המלכים האחרונים - יהויקים וצדקיהו. בעזרת פרקים אלה ננסה לשרטט קווים לדמותם של שני המלכים הללו, ולראות כיצד התמודד כל אחד מהם עם נבואותיו הקשות של ירמיהו.

חלק א - יהויקים

יהויקים מלך 11 שנים. מלכותו של יהויקים מתוארת בספר מלכים בקצרה (מל"ב כ"ג, לד עד כ"ד, ד). נסקור בקצרה את הרקע ההיסטורי למלכות יהויקים, ואת ההשתלבות של דברי ירמיהו במהלך ההתרחשויות:

609 לפנה"ס - קרב מגידו, ואשיהו מנסה לעצור את פרעה בדרכו לקרב כרכמיש. יאשיהו נהרג בקרב, ובעקבות זאת מצרים משתלטת על ממלכת יהודה, ופרעה ממליך את יהויקים. יהויקים כפוף למלך מצרים.

605 לפנה"ס (השנה הרביעית ליהויקים) - קרב כרכמיש בין מצרים ואשור לבבל, בבל מנצחת בקרב ובכך נפתחת הדרך בפני נבוכדנצאר להשתלטות על כל האזור. ירמיהו מבהיר ליהויקים שמעכשיו בבל תהיה הכח השולט באזור, ועליו לקבל זאת, אך יהויקים איננו מקבל את דברי הנביא, ומנסה להצטרף לברית אזורית של כמה מדינות המנסות למנוע את ההשתלטות הבבלית (פרק כ"ה).

604 לפנה"ס (השנה החמישית ליהויקים) - נבוכדנצאר מגיע לארץ ישראל, ומחריב את אשקלון. יהויקים מקבל את מרות מלך בבל, ובהמשך מתחיל להעלות לו מס. בשלב זה ירמיהו כותב את נבואותיו על ספר, ומקריא אותן באזני העם (פרק ל"ו) בתקווה שיצליח למנוע את החורבן. אך יהויקים שורף את המגילה ומתעלם מדברי הנביא.

599 לפנה"ס - יהויקים מורד בבבל ובעקבות זאת בבל עולה על יהודה, ויהויקים מת. יהויכין מומלך במקומו אך מיד נלקח בשבי לבבל, כעונש על מרידתו של יהויקים. (לגבי מותו של יהויקים, ישנו פער בין התיאור בספר מלכים לבין התיאור בספר דברי הימים). על ימי מלכות יהויקים שמעו בשיעור מאת הרב מנשה וינר וב שיעור מאת ד"ר חזי כהן.

יהויקים מוצג בספר מלכים ובספר ירמיהו כמלך שעשה הרע בעיני ה', בשלושה תחומים עיקריים:

א. עבודה זרה, ובעיקר עבודת המולך - יען אשר עזבני וינכרו את המקום הזה ויקטרו בו לאלהים אחרים אשר לא ידעום המה ואבותיהם ומלכי יהודה ומלואו את המקום הזה דם נקים: ובנו את במות הבעל לשדף את בניהם באש עלות לבעל אשר לא צייתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי (ירמיהו י"ט, ד-ה).

ב. שפיכות דמים - וגם דם הנקי אשר שפך ומלא את ירושלים דם נקי ולא אבהה' לסלח (מל"ב, כ"ד, ד).

ג. עושק - הוי בנה ביתו בלא צדק ועליותו בלא משפט ברעהו יעבד חנם ופעלו לא יתן לו: האמר אבנה לי בית מדות... כי אין עיניך ולבך כי אם על בצעך ועל דם הנקי לשפוך ועל העשק ועל המרוצה לעשות (ירמיהו כ"ב, יג-יז).

רשעותו של יהויקים מובלטת על רקע מעשיו של אביו, יאשיהו, אשר עשה מהפכה רוחנית, וניסה להחזיר את העם לדרך ה', וכפי שמתאר ירמיהו את הפער ביניהם, בנבואתו על יהויקים: הַתְּמַלֵּךְ? כִּי אַתָּה מִתְחַרָּה בְּאָרְזֵי אָבִיךָ! הֲלוֹא אָכַל וְשָׁתָה וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וְצַדִּיקָה אִם טוֹב לוֹ, דָּן דִּין עָנִי וְאֶבְיוֹן אִם טוֹב, הֲלוֹא הִיא הַדַּעַת אֹתִי נָאִם ה' (ירמיהו כ"ב, טו-טז).

בכמה פרקים בספר ירמיהו אנו מתוודעים לכך שבימי יהויקים נביאי ה' (ובעיקר ירמיהו) נרדפו בצורה קיצונית, עד מוות. כך, בעקבות נבואת ירמיהו בגיא בן הנם, הוא מוכה ומושם במהפכת - כלי עינויים: וַיִּגַּד פֶּשַׁחֹר אֶת יְרֵמְיָהוּ הַנְּבִיא וַיִּתֵּן אֹתוֹ עַל הַמֶּהְפֶּכֶת אֲשֶׁר בְּשַׁעַר בְּנֵימִן הָעֵלְיוֹן אֲשֶׁר בְּבֵית ה' (כ', ב); בעקבות נבואת ירמיהו בבית ה' הוא מועמד למשפט: וַיֹּאמְרוּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים אֶל הַשָּׂרִים וְאֶל כָּל הָעָם לֵאמֹר מִשְׁפַּט מוֹת לְאִישׁ הַזֶּה כִּי נָבֵא אֶל הָעֵיר הַזֹּאת כְּאֲשֶׁר שָׁמַעְתֶּם בְּאֲזִינְכֶם (כ"ו, יא). ירמיהו ניצל מגזר דין מוות ברגע האחרון: אֲךָ יָד אַחִיקֶם בְּזֶן שָׁפָן הִיָּתָה אֶת יְרֵמְיָהוּ לְבַלְתִּי תַת אֹתוֹ בְּיַד הָעָם לְהַמִּיתוֹ (כ"ו, כד); באותו משפט אנו שומעים על תקדים משפטי של הריגת נביא אחר ע"י יהויקים: וְגַם אִישׁ הַזֶּה מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' אֹדִיָּהוּ בֶן שָׁמְעִיָּהוּ מִקְרִית הָעֵרִים וַיִּנְבֵּא עַל הָעֵיר הַזֹּאת וְעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת כְּכֹל דְּבָרֵי יְרֵמְיָהוּ... וַיִּבְקַשׁ הַמֶּלֶךְ הַמִּיתוֹ וַיִּשְׁמַע אֹדִיָּהוּ וַיִּדְּא וַיִּבְרַח וַיִּבֵּא מִצְרַיִם... וַיִּצְיֵאוּ אֶת אֹדִיָּהוּ מִמִּצְרַיִם וַיִּבְאֵהוּ אֶל הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָקִים וַיִּכְהוּ בְּחֶרֶב וַיִּשְׁלַךְ אֶת נַבְלָתוֹ אֶל קְבְרֵי בְנֵי הָעָם (כ"ו, כ-כג);

שאלה למחשבה

נסו להבין את מדיניותו של יהויקים. מדוע הוא שינה ממעשי אביו יאשיהו? מדוע החזיר את העבודה הזרה? מה גרם לשפיכות הדמים הרבה? ומדוע הוא רדף את נביאי ה'?

יהויקים מחולל מהפכה נגדית למהפכה שעשה אביו יאשיהו, הן מבחינה דתית והן מבחינה מדינית. מטבען של מהפכות שלטוניות כאלה, הן כרוכות בשפיכות דמים מרובה, וכנראה שזו הסיבה העיקרית לשפיכות הדמים הרבה בימי יהויקים (כפי שקרה גם בימי מנשה, ששינה מדרכו של אביו חזקיהו). אולם, מדוע עשה יהויקים מהפכה כה קיצונית? יתכן שבעקבות מות אביו (ואולי עוד לפניכן?) הוא חשב שדרכו היתה מוטעית, שהנסיון של יאשיהו לעבוד את ה' לא יועיל לעם, וכדאי לחזור לעבוד עבודה זרה (בדומה לטענה שמשמיעים היוורדים למצרים באזני ירמיהו: כִּי עָשָׂה נַעֲשָׂה אֶת כָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּינוּ לְקַטֵּר לְמַלְכַת הַשָּׁמַיִם וְהַסִּיף לָהּ נֶסְכִּים כְּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ אֲנַחְנוּ וְאֲבֹתֵינוּ מִלְכֵינוּ וְשָׂרֵינוּ בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם וְנִשְׁבַּע לְחַם וְנִהְיָה טוֹבִים וְרָעָה לֹא רָאִינוּ: וּמִן אִם תִּדְלַגְנוּ לְקַטֵּר לְמַלְכַת הַשָּׁמַיִם וְהַסִּיף לָהּ נֶסְכִּים חֲסַרְנוּ כָּל וּבְחֶרֶב וּבְרַעַב תָּמְנוּ (ירמיהו מ"ד, יז-יח).

בנוסף לאידיאולוגיה הדתית, יתכן שגם התפיסה המדינית של יהויקים היתה שונה מהתפיסה של יאשיהו, ובוודאי שהתנאים הפוליטיים בימיו של יהויקים היו שונים לגמרי מהתנאים בימיו של יאשיהו. יאשיהו חי בתקופה שבה האמפריה האשורית נחלשה, והאמפריה הבבלית עדיין לא עלתה לשלטון. דבר זה איפשר לו עצמאות תרבותית ומדינית. לעומת זאת, בימי יהויקים בבל מתחילה לתפוס מעמד, ובינתיים מצרים שולטת על ממלכת יהודה, וליהויקים אין אפשרות להיות עצמאי אלא הוא צריך להיות נאמן למלך מצרים, שהמליך אותו, ולאחר מכן למלך בבל שכובש את האזור.

רדיפת נביאי ה' היא ביטוי לנסיון של המלך להשתיק דעות שונות מהדעה שלו, ולהשליט דעה חד משמעית, ללא עוררין. אך מאחר ולא מדובר בדעה של יריב פוליטי, אלא בדבר ה', ניתן להבין שיהויקים לא האמין לנבואה או שחשב שהוא יכול למנוע את התקיימות דבר ה' בעזרת מעשיו. ניתן לראות זאת בצורה ברורה ביותר בסיפור שריפת המגילה בפרק ל"ו: ירמיהו כותב על מגילת ספר את כל נבואותיו, ומקריא אותן באזני העם בבית ה', ביום צום (אשר כנראה הוכרז בעקבות כיבושי נבוכדנצר בארץ ישראל בשנה החמישית ליהויקים). העם והשרים נבהלים מדברי המגילה, ומביאים אותה אל המלך. ישנה ציפיה שהמלך יתנהג כפי שהתנהג יאשיהו אשר מצא את ספר התורה וקרא בו תוכחות, ובעקבות זאת ניסה לעשות תיקון. אולם יהויקים מתנהג בדיוק להפך: וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת יְהוּדִי לְקַחַת אֶת הַמְּגִלָּה וַיִּקְחָהּ מִלְּשֹׁמֵעַ אֱלִישָׁמַע הַכֹּהֵן וַיִּקְרָאָהּ יְהוּדִי בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ וּבְאָזְנֵי כָל הַשָּׂרִים הַעֲמֻדִים מֵעַל הַמֶּלֶךְ: וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בֵּית הַחֶרֶף בְּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי וְאֵת הָאֵץ לִפְנֵי מִבְּעֶרְתּוֹ: וַיְהִי כִּקְרֹא יְהוּדִי שְׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה יְקִיעָה בְּתֵעַר הַסֶּפֶר וְהִשְׁלַךְ אֶל הָאֵשׁ אֶשֶׁר אֵל הָאֵץ עַד תֵּם כָּל הַמְּגִלָּה עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הָאֵץ: וְלֹא פָּחַדוּ וְלֹא קָרְעוּ אֶת בְּגָדֵיהֶם הַמֶּלֶךְ וְכָל עַבְדָּיו הַשְּׂמָעִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וְגַם אֶלְנָתָן וְדַלְיָהוּ וּגְמַרְיָהוּ הִפְגְּעוּ בַּמֶּלֶךְ לְבִלְתִּי שַׂרְף אֶת הַמְּגִלָּה וְלֹא שָׁמַע אֱלִיָּהֶם: וַיִּצְוֶה הַמֶּלֶךְ אֶת יְרַחְמֵאל בֶּן הַמֶּלֶךְ וְאֵת שְׂרָיָהוּ בֶן עֲזַרְיָאֵל וְאֵת שְׁלֹמִיָּהוּ בֶּן עֲבְדָּאֵל לְקַחַת אֶת פְּרוֹךְ הַסֶּפֶר וְאֵת יְרַמְיָהוּ הַנְּבִיא וַיִּסְתְּרֵם ה' (ל"ו, כא-כו). קריעת המגילה ושריפתה נעשית ע"י המלך יהויקים בעצמו, באופן שיטתי, ובכך הוא מבטא עד כמה הוא מזלזל בנבואה, פוגע בה ומונע את התקיימותה. (ראו בפרוש דעת מקרא לפס' כג). אמנם, כנגד מעשהו של יהויקים המבטא פגיעה בדבר ה', מצטווה ירמיהו לכתוב מגילה חדשה, ובה נבואות חמורות יותר, ובכך הוא מבטא שלא זו בלבד שאין אפשרות לבטל את דבר ה', אלא בעקבות הניסיון לבטלו דבר ה' מתחזק ואף מחריף.

הידעת?

הניסיון להשמיד את דבר ה' והתקיימותו למרות זאת בא לידי ביטוי בסיפור נוסף, שנים רבות לאחר מכן. הרומאים ניסו למנוע את לימוד התורה, גזרו מוות על מי שיעסוק בתורה, ואף הרגו באכזריות עשרה מגדולי ישראל (עשרת הרוגי מלכות), אך התורה ממשיכה להתקיים. דבר זה בא לידי ביטוי בצורה ברורה בדבריו של ר' חנינא בן תרדיון בשעת הוצאתו להורג: מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהילות ברבים וספר תורה מונח לו בחיקו הביאוהו וכרכוהו בספר תורה והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור... אמרו לו תלמידיו: רבי מה אתה רואה? אמר להן: גליון נשרפין ואתיות פורחות. (תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יח עמ' א). על אף שספר התורה נשרף, האותיות פורחות באוויר והתורה ממשיכה להתקיים. מדרש זה מבטא את הרעיון שדבר ה' איננו ניתן להשמדה.

חלק ב - צדקיהו

בדומה ליהויקים, גם צדקיהו מלך 11 שנים. צדקיהו הומלך ע"י מלך בבל, לאחר שהלה לקח את יהויכין בשבי והגלה את חשובי העם לבבל. מלך בבל ציפה מצדקיהו להיות נאמן לו, אולם בשנת 595 לפנה"ס היה מרד צבאי בתוך בבל, והבבלים היו עסוקים בעניינים פנימיים. בעקבות זאת, כמה ממלכי האזור התכנסו כדי לתכנן מרד בבבל (עמון, מואב, אדום, צור וצידון). ירמיהו הזהיר את כל העמים האלה וגם את צדקיהו שלא לפתוח במרד נגד בבל, מפני שהחלטה האלוקית היא שכעת בבל תשלוט בעולם, ולכן המרד לא יצליח (פרק כ"ז-כ"ח). בשלב ראשון צדקיהו לא הצטרף למרד, אך בהמשך, הוא מרד בבבל בחסות מצרים (כמתואר ביחזקאל י"ז, יא-כא). בעקבות זאת הגיעה בבל למסע עונשים באזור, אשר שיאו היה במצור על ירושלים שהסתיים בחורבן ירושלים והמקדש. במקביל למלכותו של צדקיהו בירושלים, נמצא המלך יהויכין בבבל ולמרות היותו שבי נראה כי הוא מקבל שם מעמד (מל"ב כ"ה, כז-ל). המצב הזה מעורר תהיות מי משיך את שושלת בית דוד - יהויכין או צדקיהו? ומאין תצמח הגאולה לעם ישראל - מהנשארים בירושלים או מהגולים לבבל? המתח בנושא זה ליווה את העם בשנות מלכותו של צדקיהו עד החורבן (כפי שבא לידי ביטוי ביחזקאל י"א, יחזקאל ל"ג, וכן בירמיהו כ"ד).

דמותו של צדקיהו שונה לגמרי מדמותו של יהויקים ומוצגת בכתובים באופן מורכב. מצד אחד, צדקיהו הוא המלך האחרון ביהודה, בימיו התרחש חורבן ירושלים והמקדש, דבר שבוודאי איננו נזקף לזכותו, והכתובים אף מסכמים את דמותו כמלך שעשה הרע בעיני ה': וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָי ה' כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוֹיָקִים: (מל"ב כ"ד, יט); וְלֹא שָׁמַע הוּא וְעַבְדָּיו וְעַם הָאָרֶץ אֶל דְּבָרֵי ה' אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד יְרַמְיָהוּ הַנְּבִיא (ירמיהו ל"ז, ב).

יחד עם זאת, בספר ירמיהו מופיעים כמה סיפורים ונבואות על צדקיהו המציירים תמונה שונה. בנבואה על מלכי בית דוד האחרונים (פרקים כ"ב-כ"ג), כל המלכים זוכים לנבואות קשות מאד. ולעומת זאת הנבואה לצדקיהו היא מלאת תקווה: הנה ימים באים נאם ה' והקמתיו לדוד צמח צדיק ומלך מלך והשפיל ועשה משפט וצדקה בארץ: בימי תושע יהודה וישראל ישכן לבטח וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו (כ"ג, ה-ו). עם עלייתו של צדקיהו לשלטון הייתה תקווה שהוא יהיה המלך אשר יחזיר לעם ישראל את הצדק ובימיו תבוא הישועה, וכנראה שמשום כך הוא נקרא צדקיהו. אולם, מתברר שצדקיהו לא עמד בציפיות ובתקוות שתלו בו. הוא לא הצליח לעשות את התיקון המיוחל. הצדקה והמשפט לא חזרו לעם ישראל בימיו, ובוודאי שבימיו לא הגיעה ישועה לעם ישראל אלא להפך - הוא ייזכר לעד כמלך שבימיו היה החורבן. להרחבה שמע את [שיעורו של הרב יוסי אליצור](#).

יחד עם זאת, מתוך הסיפורים עליו, ברור שצדקיהו איננו רשע, בוודאי לא כיהויקים קודמו. יחסו של צדקיהו אל הנביא הפוך מיחסו של יהויקים אל הנביא. צדקיהו קיבל נבואות קשות ביותר מירמיהו, נבואות חורבן הדורשות ממנו להיכנע לבבל, ולמרות זאת, הוא מעולם לא התנכל לנביא ולא רדף אותו. להפך - הוא אפילו חיפש את דבר ה' מפי הנביא כמה פעמים.

בפרק כ"ז, בשנה הרביעית למלכותו של צדקיהו, משלחות ממדינות שכנות מגיעות לירושלים כדי לתכנן מרד בבבל. ירמיהו מגיע לשם עם עול על צווארו ודורש מכל העמים שלא לתכנן מרד, ולהכנע לבבל: כה אמר ה' אלהי עשה לך מוסרות ומטות ונתתם על צווארך: ושלחתם אל מלך אדום ואל מלך מואב ואל מלך בני עמון ואל מלך צד ואל מלך עידון ביד מלאכים הבאים ירושלם אל צדקיהו מלך יהודה: וצוית אתם אל אדניהם לאמר כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל... ועתה אנכי נתתי את כל הארצות האלה ביד נבוכדנאצר מלך בבל עבדי... ועבדו אותו כל הגוים... והיה הגוי והממלכה אשר לא יעבדו אותו את נבוכדנאצר מלך בבל ואת אשר לא יתן את צווארו בעל מלך בבל בחרב ובדבר אפקד על הגוי ההוא נאם ה' עד תמי אתם בידו... ואל צדקיהו מלך יהודה דברתי ככל הדברים האלה לאמר הביאו את צוואריכם בעל מלך בבל ועבדו אותו ועמו וחי: למה תמותו אתה ועמך בחרב ברעב ובדבר באשר דבר ה' אל הגוי אשר לא יעבד את מלך בבל (כ"ז, ב-ג).

נבואה כזו הנאמרת בפומבי בסיטואציה כזו, אל מול נציגי מדינות זרות, הייתה בוודאי מקבלת תגובה קשה בימי יהויקים. אולם, בימי צדקיהו איננו שומעים אפילו תגובה של המלך לדברים. הוא מקבל את הנבואה ושוקק, וכנראה שאיננו מצטרף לברית בשלב זה. על כך קרא [בפוסט מאתר הרב אלחנן סמט](#) ושמע את [שיעורו הקצר הרב דוד מנחם](#).

בשלב הבא, כ-5 שנים לאחר מכן, כאשר העיר כבר נתונה במצור, מעז ירמיהו לנבא על נפילתה: הדבר אשר יהיה אל ירמיהו מאת ה' ונבוכדנאצר מלך בבל וכל חילו וכל ממלכות ארץ ממשלת ידו וכל העמים נלחמים על ירושלם ועל כל עריה לאמר: כה אמר ה' אלהי ישראל הלה ואמרת אל צדקיהו מלך יהודה ואמרת אליו כה אמר ה' הנני נתן את העיר הזאת ביד מלך בבל ושרפה באש: ואתה לא תמלט מידו כי תפש תתפש ובידו תנתן ועיניך את עיני מלך בבל תראינה ופיהו את פיך ידבר ובבל תבוא (ל"ד, א-ג). בזמן המצור, ירמיהו מנבא לצדקיהו נבואה קשה, אשר בוודאי מורידה את המורל של הלוחמים, ולמרות זאת צדקיהו איננו משתיק את ירמיהו, ובהמשך הפרק נראה שהוא אפילו מנסה לעשות תיקון ברגע האחרון - הוא כורת ברית בה מתחייב העם לשחרר את העבדים ובכך לכאורה יש מהלך של תיקון האמור להשיב לירושלים את הצדק והמשפט. אמנם, בהמשך הפרק נראה שהעם איננו עומד בברית לאורך זמן, ומחזיר את העבדים ברגע שיש הפוגה במצור (קראו על כך [בפוסט מאת פרופ' יהודה אליצור](#) ובפוסט מאת הרב ד"ר יואל [בן נון](#), ושמעו את [ד"ר טובה גנזל](#)), אך נשים לב שצדקיהו ניסה להוביל מהלך של תיקון, והעם לא שיתף פעולה איתו. ואכן, בפרק זה ניכר שיש פער בין הנבואה לצדקיהו לנבואה לשאר העם: ירושלם תכבש ותשרף - הנני נתן את העיר הזאת ביד מלך בבל ושרפה באש (ב). צדקיהו אמנם לא ימלט לגמרי, אך ימות בצורה מכובדת: ואתה לא תמלט מידו כי תפש תתפש ובידו תנתן ועיניך את עיני מלך בבל תראינה ופיהו את פיך ידבר ובבל תבוא: אך שמע דבר ה' צדקיהו מלך יהודה כה אמר ה' עליך לא תמות בחרב: בשלום תמות ויבואו המלאכים הראשונים אשר היו לפניך בן ישרפו לך והיו אדון וספדו לך (ג-ה). אמנם, לאחר הפרת הברית, גם צדקיהו מקבל החמרה בעונשו: ואת צדקיהו מלך יהודה ואת שריו אתן ביד איביהם וביד מבקשי נפשם (כא), אך לא כמו האנשים שהפרו את הברית כמו ידיהם: שרי יהודה ושרי ירושלם הפרסים והכהנים וכל עם הארץ העברים בין בתרי העגל: ונתתי אותם ביד איביהם וביד מבקשי נפשם והיתה נבלתם

למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ (יט-כ). צדקיהו אמנם לא הפר את הברית בעצמו, אך מכיוון שלא מנע משריו ומהעם להפר את הברית, יש לו אחריות על מעשיהם, ולכן גם הוא נענש, אך לא באותה חומרה.

בפרק ל"ז, אנו מתוודעים לכך שלא רק שהמלך מקבל את נבואת ירמיהו בלי לפגוע בו, הוא אפילו הולך אליו כדי לבקש את דבר ה' מפיו. בזמן המצור על ירושלים, היתה הפוגה קצרה בה מלך בבל עזב את ירושלים ונלחם במצרים. באותה עת המלך מבקש את דבר ה' מפיו ירמיהו: וישלח המלך צדקיהו... אל ירמיהו הנביא לאמר התפלל נא בעדנו אל ה' אלהינו: וירמיהו בא ויצא בתוך העם ולא נתנו אותו בית הכלוא (ל"ז, ג-ד). למרות שהמלך מבקש את דבר ה', נבואתו של ירמיהו קשה מאד ולא משאירה אשליות או פתח לתקווה: הנה חיל פרעה הוציא לךם לעזרה שב לארצו מצרים: ושבו השדים ונלחמו על העיר הזאת ולכדה ושרפה באש: בה אמר ה' אל תשא נפשתיכם לאמר ה'ך ויכלו מעלינו השדים כי לא ילכו: כי אם הכיתם כל חיל השדים הנלחמים אתכם ונשארו בם אנשים מדקרים איש באהלו וקומו ושרפו את העיר הזאת באש (ז-י).

בסיטואציה זו, צדקיהו המלך אמנם איננו פוגע בירמיהו, אך השרים אינם מוותרים לירמיהו על דבריו, ואוסרים אותו. כך נוצר מצב שבו המלך מאמין לנביא, ואף מבקש את דבר ה' מפיו, אך השרים מתנכלים לו, משליכים אותו למתקני כליאה שונים ומשונים, בניסיון לעצור את נבואותיו. המלך ממשיך לבקש את דבר ה' מפיו ירמיהו בסתר, מאחרי גבם של השרים: וישלח המלך צדקיהו ויקחהו וישאלהו המלך בביתו בסתר ויאמר ה' ויאמר ירמיהו יש ויאמר ביד מלך בבל תגתן (יז). בעקבות שיחה זו, ירמיהו מתחנן למלך שיקל עליו את תנאי המעצר, והמלך מעביר אותו אל חצר המטרה.

סיפור דומה מאד מתרחש בפרק ל"ח: השרים מבקשים גזר דין מוות לנביא אשר מחליש את רוח הלחימה של העם: ויאמרו השדים אל המלך יומת נא את האיש הזה כי על פי הוא מרפא את ידי אנשי המלחמה הנשארים בעיר הזאת ואת ידי כל העם לדבר אליהם בדברים האלה כי האיש הזה איננו רש לשלום לעם הזה כי אם לרעה (ל"ח, ד). המלך צדקיהו איננו מסכים עם העמדה של שריו, מפני שהוא מאמין לנבואת ירמיהו, אולם הוא איננו מסוגל לעמוד מול השרים, ואף אומר זאת במפורש: ויאמר המלך צדקיהו הנה הוא בידכם כי אין המלך יוכל אתכם דבר (ה). האמירה המפורשת של צדקיהו, שהוא איננו יכול לעמוד מול הלחץ של שריו, מבהירה את אופיו של צדקיהו ואת הקושי הגדול שהוא עמד מולו. יתכן שאופיו של צדקיהו היה עדין וחלש יותר, אך יתכן שיש כאן עניין נוסף: קשה מאד למלך להציג עמדה של כניעה לאויב. הרבה יותר קל להציג לעם עמדה של חוזק ולעודד לחימה, גם כאשר המצב קשה ואפילו אבוד, כפי שהשרים דורשים מצדקיהו (כך בחרו גם לוחמי מצדה להילחם עד הסוף, למרות שהקרוב היה חסר סיכוי, וכשאפסה תקווה הם התאבדו, מתוך מחשבה שלהיכנע וליפול בידי האויב יהיה הרבה יותר גרוע). לכן, על אף שצדקיהו מאמין לנבואת ירמיהו, הוא איננו מצליח לפעול לפיה, הן בגלל חולשתו מול שריו והן מפני שהדרישה של הנבואה מהמלך קשה מאד, וכמעט בלתי אפשרית.

הכניעה של צדקיהו לשריו באה לידי ביטוי לא רק במדיניות הבטחונית אלא גם ביחס כלפי ירמיהו: בעקבות נבואתו ירמיהו מושלך לבור ומגיע עד כדי סכנת חיים: ויקחו את ירמיהו וישלכו אותו אל הבור מלפניהו בן המלך אשר בחצר המטרה וישלחו את ירמיהו בחבלים ובבור אין מים כי אם טיט ויטבע ירמיהו בטיט (ו). על מורכבות היחסים בין ירמיהו לצדקיהו שמע [בסרטון מאת דוד נתיב](#), וקרא [בפוסט מאת פרופ' יהודה איזנברג](#) ובפוסט [מאת הרב אבינדב אבוקרט](#).

אם כן, אנו רואים כי לצדקיהו היו כוונות טובות, וכנראה שמסיבה זו הנביא תלה בו תקווה גדולה (בפרק כ"ג). צדקיהו האמין לדבר ה' בפי הנביא, ורצה לנהל את הממלכה על פי עצת הנביא, אולם הוא היה מלך חלש מדי, הוא לא הצליח לעמוד מול שריו, ואף לא מול הציפיה ממנו כמלך להפגין עמדת כוח מול האויב. כך שבפועל המדיניות הוכתבה שלא לפי רצונו אלא לפי רצון שריו. צדקיהו אמנם לא היה מלך רשע, הוא לא הביא לחורבן כמו ידיו (בשונה מיהויקים ומנשה), אך הוא גם לא היה מלך צדיק, מכיוון שלא היה מוכן להוביל את העם לכיוון הרצוי על פי דבר ה'. בסופו של דבר, לצדקיהו יש אחריות על חולשתו ועל חוסר יכולתו לעמוד אל מול השרים והעם, ולמנוע את מעשיהם הרעים (כגון: הפגיעה בנביא והפגיעה בחלשים בחברה ולקחתם לעבדים). חולשה זו היא אשר בסופו של דבר הביאה להדרדרות המצב עד כדי חורבן. להרחבה שמע את [שיעורו של ד"ר חזי כהן](#), ואת [שיעורה הקצר של ד"ר טובה גנזל](#).

חולשתו של צדקיהו באה לידי ביטוי גם ברגעיו האחרונים כמלך: במקום להשאר עם העם ברגעיו הקשים, צדקיהו הפקיר את עמו וניסה להימלט: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָם צְדָקְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְכָל אַנְשֵׁי הַמְּלָחָמָה וַיִּבְרְחוּ וַיֵּצְאוּ לִילָה מִן הָעִיר דֶּרֶךְ גֵּן הַמְּלָךְ בְּשַׁעַר בֵּין הַחֲמֹתַיִם וַיֵּצֵא דֶּרֶךְ הָעֲרֵבָה (ל"ט, ד).

ומה עלה בגורלו של צדקיהו? הוא אמנם לא נהרג במלחמה, אך הפסיד את ההבטחה למוות בכבוד (שניתנה לו בתחילת פרק ל"ד): וַיִּרְדְּפוּ חֵיל בְּשָׂדִים אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁגּוּ אֶת צְדָקְיָהוּ בְּעֲרֵבוֹת יִרְחוּ וַיִּקְחוּ אֹתוֹ וַיַּעֲלֵהוּ אֶל נְבוּכַדְרֶאֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל רַבְלָתָהּ בְּאַרְצֵי חֲמַת וַיְדַבֵּר אִתּוֹ מִשְׁפָּטִים: וַיִּשְׁחַט מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת בְּנֵי צְדָקְיָהוּ בְּרַבְלָה לְעֵינָיו וְאֶת כָּל חֲדָי יְהוּדָה שְׁחַט מֶלֶךְ בָּבֶל: וְאֶת עֵינֵי צְדָקְיָהוּ עֹר וַיֹּאסְרֵהוּ בְּנַחְשָׁתַיִם לָבִיא אֹתוֹ בְּבָלָה (ל"ט, ה-ז).

שאלה לדין

צדקיהו נתן מקום רב מדי לדעות אחרות ולא לקח מנהיגות. לעומת זאת, יהויקים השליט את דעתו בתקיפות רבה מדי. איך מוצאים את דרך האמצע של מנהיגות היכולה להיות קשובה גם לדעות שונות?

זוית אישית:

חישבו על סיטואציות בהן נדרשה מכם עמידה מול דעות של אחרים. האם הייתם מסוגלים להיות קשובים לאמת שבדעתם?

חישבו על סיטואציות בהן נדרשה מכם עמידה מול התנהגות בלתי הולמת של אנשים אחרים. האם הייתם מסוגלים לקחת מנהיגות ברגעים אלה? או שמא נכנעתם לאווירה הכללית ו/או לכוחם של אנשים אחרים?

סיכום

שני מלכי יהודה האחרונים, יהויקים וצדקיהו, התמודדו כל אחד בדרכו עם המציאות הקשה לקראת החורבן, ועם נבואותיו הקשות של ירמיהו. יהויקים היה מלך חזק ותקיף, שהצליח להשליט את עמדותיו, ונהג במתנגדיו ביד קשה עד כדי שפיכות דמים. בהתאם לכך, יהויקים ניסה להשתיק את ירמיהו ע"י רדיפתו ולמנוע את התקיימות נבואותיו ע"י שריפת מגילת הספר. אולם, ירמיהו הבהיר שדווקא ניסיונותיו לפגוע בדבר ה' הם אלה שיחמירו את המצב ויביאו לחורבן. צדקיהו, לעומת זאת, לא היה תקיף כלל. בניגוד ליהויקים, צדקיהו האמין לדברי ירמיהו, וביקש את דבר ה' מפיו, אך לא הצליח להעביר את אמונתו זו לפסים מעשיים של מדיניות המנוהלת על פי דבר ה', הן מבחינה מוסרית והן מבחינה מדינית. צדקיהו היה חלש לעומת שריו ולעומת האירועים העוצמתיים שהיו בתקופתו, והוא שילם מחיר על חולשתו ועל חוסר המנהיגות שלו, ולכן ייזכר לעד כמלך שבימיו התרחש החורבן.

להרחבה

[מתן על הפרק - דפי לימוד לפרקים ל"ז-ל"ח](#)

[מתן על הפרק - דפי לימוד לפרקים ל"ט-מ'](#)

[שיעור מאת הרב ד"ר יואל בן נון על כתיבת ספר ירמיהו](#)

[שיעור מאת ד"ר מירי שליט על ירמיהו וברוך](#)

[מאמר מאת עדיאל זימרן על נבואת הכניעה של ירמיהו](#)

[שיעור מאת ד"ר יעל שלוסברג על הצלת ירמיהו מהבור](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נעסוק בתקווה עם מינוי גדליה בן אחיקם ובשברונה.